

İsen, Mustafa (2009). *Varayım Gideyim Urumeli'ne: Türk Edebiyatının Balkanlar Boyutu.* İstanbul: Kapı Yay., 205 s.

Emine Tuğcu*

Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum
Her lahza bir alev gibi hasretti duyduğum
Yahya Kemal

Osmanlı edebiyatı araştırmalarına önemli katkılar sağlayan İsen, Kapı yayınlarından çıkan *Varayım Gideyim Urumeli'ne* kitabıyla Türk edebiyatının Balkanlar boyutunu yeniden gündeme getiriyor. Osmanlı İmparatorluğu'nun çok uluslu siyasi yapısının kültürel çeşitliliğe zemin hazırlaması, sanatın diğer alanlarında olduğu gibi edebiyatta da izdüşümünü bırakmıştır. Özellikle azınlık edebiyatlarının tartışılmaya başlandığı ve bu konudaki çalışmaların hız kazandığı bugünlerde İsen'in çalışması, konu ile ilgili yapılacak çalışmalar için de ayrıca bir kaynak kitap olma özelliği taşıyor. Nitekim Türk edebiyat tarihinin Balkan boyutundan söz ediliyor ve kabul görüyor olmasını İsen'e borçluyuz. Her ne kadar "Balkanlar'da Türk Edebiyatı" tanımlaması, sadece belli bir coğrafi bölgeyi imlemesinin yanı sıra farklı bir kimliği ve kültürel yapıyı "ayrıştırıyor" görünse de, bu bölgenin (1354-1912) uzun süre Türk yönetiminde kalması "bütünleştirici" bir söylemi de içermektedir. *Varayım Gideyim Urumeli'ne* adlı kitapta yer alan yirmi beş makale, Mustafa İsen'in büyük ölçüde 80'li, 90'lı yıllarda yazdığı ve çeşitli dergi ve kitaplarda yayımladığı yazılardan oluşmakta. Ayrıca İsen'in *Balkanlarda Türk Çocuk Şiirleri* ve *Balkanlarda Türk Çocuk Hikâyeleri Antolojisi* adlı kitaplarıyla da 90'lı yıllardan sonra yeniden şekillenen Balkan edebiyatını Türkiyeli okurla buluşturduğunu hatırlatmak gerekir.

Kitabın *Varayım Gideyim Urumeli'ne* adı, bir Rumeli türküsünden alınmış ve yazarın ifadesiyle "geçmişten çok geleceği hatırlatan" bir mesaj niteliği taşıyor. Okuru, Balkanlardaki Türk kültürünün derinlikli yapısını keşfetmeye çağıran bu mesajla bölgedeki zengin kültürel birikimin kapıları da aralanmış olacaktır. Kitapta yer alan "Balkanlarda Türk Edebiyatı", "Osmanlı Kültür Coğrafyasına Bakış", "Osmanlılarda Şehir ve Kültür" ve "Akıncılığın Türk Kültür ve Edebiyatına Katkıları" adlı makalelerde bu coğrafyanın tarihi ve

---

*Başkent Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / ANKARA

kültürel arka planı oluşturulmakta, bunların akabinde gelen yazılarda ise konu daha da spesifik bir hale getirilerek Balkan şehirlerindeki edebiyat ve dil meseleleri irdelenmektedir. Balkan şehirlerinden Priştine, Üsküp, Prizren, Manastır ve Vardar Yenicesi kitapta özellikle üzerinde durulan kültür merkezleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kitapta Balkanlar'ın tarihi arka planı için çizilen çerçevede, özellikle Balkanlardaki Türk yönetimi ve bu bölge üzerindeki etkisi üzerinde durulmaktadır. Nitekim Balkanlar'daki Türk etkileşimi, bu bölgeye yeni bir kimlik kazandırarak kültürel faaliyetlere de yön verecektir. Kitaptaki makalelerin yazılış amacı da işte tam bu noktada önem kazanır: Zira Osmanlı kültür coğrafyasına genel hatlarıyla bakıldığında, edebiyat tarihinin önemli şahsiyetlerinin büyük bir bölümünün Balkanlardaki şehirlerde doğduğu görülecektir. Türklerin Balkanlarla olan teması ise V. Yüzyıldan itibaren başlamakla birlikte Rumeli Fatihî adı ile anılan Süleyman Paşa'nın 1354'te Gelibolu'yu fethetmesi ile yeni bir süreç hazırlanır, bu tarihten sonra ardı ardına gelen fetihlerle bu bölge, Osmanlı Devleti'nin en önemli kanatlarından biri haline gelmiştir. Hatta bu bölge, İstanbul fethedilinceye kadar Osmanlı Devleti'nin birinci dereceden önemli siyaset merkezlerinden biri olmuştur. Balkanlar'ın yönetimi Osmanlı Devleti'ne geçtikten sonra bölgede medrese, mektep, tekke ve zaviye gibi kurumların inşasıyla bilim, kültür ve sanatın alt yapısı hazırlanarak güzel sanatlar hızlı bir gelişme göstermiştir. Edebiyat tarihi açısından bakıldığında ise burada II. Bayezid döneminde (1481-1512) ilk edebî örnekler verilmiştir. İsen, kültürel gelişmelerin siyasi olayları belli bir mesafeden izlediğini şu sözlerle açıklar:

Siyasi anlamda şehir ne kadar gelişirse bir süre sonra aynı oranda kültürel gelişmede tabii bir sonuç olarak kendini gösterir. Bu açıdan Osmanlı toplumuna baktığımızda ilk kültürel kurumların İznik ve Bursa'da temellendiklerini, buna bağlı olarak da ilk ürünlerin yine bu şehirlerden alındığı kolayca görülecektir. XIV. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Rumeli fetihleriyle büyük ölçüde Balkanlar'da mekân tutan siyasî yapı, bu kez oralarda kültürün gelişip serpilmesine imkân hazırlamıştır. Nitekim İstanbul fethedinceye kadar Osmanlı Devleti'nin önemli kültür merkezleri Bursa dışında Edirne, Gelibolu, Serez, Vardar Yenicesi, Üsküp, Manastır, Filibe ve Priştine gibi Rumeli coğrafyasında yer alan şehirlerdi. (51)

Bu bağlamda okurun zihnine “nasıl bir sistem kurularak sanat bu derecede etkin kılınmış”, başka bir deyişle “siyasî yapı hangi yollarla kültürün gelişip serpilmesine zemin hazırlamıştır” sorusu akla gelebilir. İşte kitabın belki de en önemli yazılarından biri olan “Akıncılığın Türk Kültür ve Edebiyatına Katkıları” bu sorunun cevabını vermekte. Bu yazı, Balkanlardaki sanat faaliyetinin oluşumu ve gelişimini anlayabilmek için önemli bilgiler içermesinin ötesinde,

Osmanlı'da iktidar ile sanat arasındaki ilişkiyi ortaya koymasından dolayı dikkate değer niteliktedir.

Balkanlar'ın Osmanlı yönetiminden çıkmasından sonra ise bölgede yaşanan sosyal sorunlar edebiyatta da kendisini göstermiştir. İsen'in sayısal verilerle belirttiği üzere, Osmanlı Devleti'ne beşte bir oranında şair yetiştiren Rumeli, Balkan bozgunundan sonra yerini bir süre suskunluğa bırakmıştır. Balkanlar'da yeni oluşumun edebiyata yansıyan yüzünü de bu kitapta bulmak mümkün. Bu bağlamda çocuk edebiyatı üzerine yapılan değerlendirmeler, Balkanların değişen çehresini de görebilmemiz açısından dikkate değer bir tablo ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak *Varayım Gideyim Urumeli'ne* kitabında İsen, Balkanlarda Türk edebiyatının geçmişten son dönemlere kadar geçirdiği sürecin bir panoramasını çizmekte, Türk edebiyatına Rumeli'nin yetiştirdiği şairleri istatistiksel verileriyle ortaya koymaktadır. Gerek akademik gerekse popüler yazıları barındıran bu kitap, geniş bir okur kitlesinin ilgisini ve beğenisini kazanacak nitelikte. Özellikle son dönemlerde yeniden medyanın ilgisini çeken ve gündeme gelen Balkanları daha derinlikli tanımak isteyenler için başvurulması gereken bir çalışma. Türkoloji alanında ise Balkanlar, Balkan dilleri, Osmanlı edebiyatı ve çocuk edebiyatı gibi konularda yapılacak çalışmalarda gözden kaçırılmaması gereken bir kaynak kitap olma özelliği taşımaktadır.

